

KOLIKO SLOVENCEV JE POTREBNIH, DA SLOVENSKI FILM POSTANE SLOVENSKI?

Marcel Štefančič, jr.: *Na svoji zemlji; zgodovina slovenskega filma* (Rdeča Premiera, 2005, 383 str.)

Naj recenzijo nove Štefančičeve knjige začnem s prijetno ugotovitvijo; po par desetih naslovih, objavljenih v zadnjih letih (večino za "večbarvno" zbirko Premiera), smo končno dočakali takšno, ki vsebuje vsaj osnovne podatke o obravnavanih filmih in prepotreben indeks naslovov in režiserjev, nujen dodatek vsake resne študije, ki bralcu olajša kasnejše brskanje. Štefančič slovi kot iskričast mislec in filmski erudit, zadnje čase pa žal tudi kot malce len (oziroma šlampast) opremljevalec svojih bolj ali manj obsežnih pregledov filmskih pojavov, avtorjev in podžanrov. Knjiga je vendarle nekaj drugega kot revija, običajno ostane na polici, na dosegu rok, sploh če obravnava množstvo filmskih naslovov in avtorjev. In če avtor o teh filmih piše tako informativno kot jih kritično vrednoti (in Marcelove jih), so natančni viri skoraj neprecenljive vrednosti. Ne bom pozabil potratnega časa, ko sem ob osebnem izpopolnjevanju *gialla* listal po njegovi knjigi, kjer je popisoval italijanski žanrski film šestdesetih in sedemdesetih let, in iskal posamezne naslove, ali časa, ki ga še vedno porabim, ko v njegovi prvi zbirki o slovenskem filmu (*Ali bi ta film vzeli na samotni otok?*; založba Fun, 1999) med 130 neindeksiranimi filmi iščem pravega ...

Na svoji zemlji je v organizacijskem smislu torej pravo presenečenje, mali presedan; na koncu knjige namreč ne najdemo zgolj običajnega indeksa po naslovih, temveč reci in piši tri kazala, še kazalo filmov po letu nastanka ter kazalo filmografij režiserjev – po abecedi! Vsekakor hvalevredno dejanje. Sploh zdaj, ko se je zgodovina slovenskega filma s približno 150 "uradnih" naslovov skoraj podvojila.

Kaj se dogaja? Nenadoma ne moremo več trditi, da je slovenski film v stotih letih posnel približno toliko celovečernih filmov, kot sta jih v svojih karierah (vsak posebej) posnela John Ford in Michael Curtiz; zdaj lahko rečemo, da smo jih posneli toliko kot oba skupaj. Drži, filmografija slovenskega filma se je od leta 1999 oziroma od prvega *Vodiča po slovenskem filmu* odebela za vse mednarodne koprodukcije, koparticipacije, za filme, ki jih je Triglav film v petdesetih in šestdesetih letih servisiral, ter seveda za filme, ki so jih slovenski režiserji in producenti

posneli izven Slovenije. "Ko to storimo, dobi slovenski film nove dimenzije – na lepem je lepši, bogatejši in raznovrstnejši kot kdajkoli," se avtorju zapiše v uvodniku.

Na naslovnici prvega *Vodnika* se je svetlikala fotografija Čapove *Vesne*, ki je sugerirala podoben paradoks kot Sarrisova znamenita knjiga *The American Cinema: Directors and Directions 1929–1968*, po kateri se je *Vodnik* zgledoval, namreč da so nekatere najboljše slovenske filme posneli Neslovenci, podobno kot se je v Sarrisovem *Panteonu* med štirinajstimi največjimi ameriški režiserji znašlo kar osem tistih, ki so se rodili in kariero pričeli v Evropi. Na naslovnici nove knjige je sicer poudarjena "nacionalna substanca" (*Kekec*, *Ne joči Peter*, *Cvetje v jeseni* ...), vendar sta kot "padalca", "outsiderja", "tujca" jasno prepoznavna tako Čapov film (*Vesna*) kot Đurov (*Kajmak in marmelada*).

Slovenski film je v Štefančičevi razširjeni izdaji, ki jo avtor imenuje *work-in-progress*, lepši. Lepši je tudi za podpisanega, saj je Pavlovičev *Sovražnik* (1965), režiserjev celovečerni prvenec, končno postal slovenski film. *Sovražnik*, križanec Fausta, Dostojevskega in *Prašnega študenta* (Der student von Prag, 1913, Stellan Rye), je moj najljubši slovenski film, toda vedno sem ga težko "prodal" kot slovenskega, saj so ga uradne filmografije ignorirale, pa čeprav je Viba vedno jasno navedena kot producent in čeprav je bil Pavlovič v Slovenijo zaradi različnih prepovedi v Srbiji povabljen na pobudo Matjaža Klopčiča. Vedno se mi je zdelo nepojmljivo, da se Slovenci sramujemo tako izjemnega filma, ki ga je resda posnel srbski režiser, izven Slovenije, toda zakaj so potem slovenski drugi Pavlovičevi filmi? In številni filmi, ki se odvijajo zunaj Slovenije? Štefančiču lahko ob naslednji trditvi samo prikimamo, namreč da "zgodovina slovenskega filma ni odvisna od tega, kaj ima kdo za slovenski film v ozkem, nacionalnem, nacionalističnem smislu. Filmi že po svoji naturi presegajo nacionalne kulturne programe in ideje nacionalne kinematografije – po malem so vedno internacionalni, nečisti, umazani." In naprej: "Pri oblikovanju že po naturi filmskega dela sodeluje kopica ljudi, tako da filmi nacionalne čistosti ne jamčijo. Prej narobe, nacionalna čistost se jim upira."

Zdi se, da smo se Slovenci slovenskih filmov, pri katerih nismo imeli glavne besede in popolne avtoritete, od nekdaj otepali, sploh tistih najbolj – tudi mednarodno – uspešnih. Kot bi hoteli svojo pregovorno skromnost, delavnost in lokalnost še posebej plastično argumentirati skozi dejavnost na filmski sceni. Za v nebo vpijoč primer sploh ni treba daleč nazaj, zadostuje skok v leto 2001, ko je Tanovičev prvenec *Nikogaršnja zemlja* pobral kopico mednarodnih nagrad, vključno s Cannesko palmo za scenarij in tujezičnim oskarjem. Koproducentka Dunja Klemenc je večkrat poudarjala, da ji tuji producenti in vlagatelji nemalokrat očitajo našo skromnost, kako da veliko premalo poudarjamo našo šestino oskarja, ki nam normalno pripada. Svoj pogled je tedaj podal tudi glavni producent filma Čedo Kolar, ki je jasno povedal, da je *Nikogaršnja zemlja* za Belgijca belgijski film, za Francoza francoski, za Bosanca bosanski. Le za Slovence očitno ni slovenski. *Na svoji zemlji* potemtakem ni zgolj razširjen pregled nacionalne kinematografije, temveč manifest nacionalnega stanja duha, naše majhnosti, zaprtosti, nekonfliktnosti. In seveda skromnosti.

Na svoji zemlji v svojem osrednjem delu – pri mednarodnih koprodukcijah so med drugim naštetih sodelujoči Slovenci in snemalne lokacije – našteje natančno 245 filmov; mnogi "neuradni" naslovi so resda pozabljeni, toda mnogi res polepšajo pogled na slovensko prvo stoletnico, npr. Hladnikova *Erotikon* in *Maibritt*, Štiglichev *Deveti krog* (nominiran za oskarja!) ali Pontecorvova *Velika sinja cesta*. Ti filmi so pomembni, ne gre zgolj za številko; poanta knjige *Na svoji zemlji* ni, da smo posneli sto filmov več, kot smo mislili do včeraj, temveč da smo sodelovali pri številnih projektih, ki v zgodovini filma pomenijo vsaj enako ali več, kot "čista", nacionalna produkcija. •